

вание способен быть представлен в качестве совокупности семантических и категориально-семантических признаков и выступать в качестве атрибута, занимающего гипонимическое положение на оси гиперо-гипонимических взаимосвязей. Значимым параметром развития функционально-признаковых соответствий лексикографически закрепленным параметрам воспроизведения прецедентного феномена в интерпретационном отношении выступает символизация как процесс обобщения конституэнтов лексикографического поля, что способствует переносу признака номинации и вхождению прецедентного феномена в фонд языка.

1. Факт // Философский энциклопедический словарь ; под ред. Л. Ф. Ильичева, П. Н. Федосеева, С. М. Ковалева, В. Г. Панова. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 712.

2. Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: ЛКИ, 2010. – 264 с.

3. Захаренко, И. В. Прецедентное имя и прецедентное высказывание как символы прецедентных феноменов / И. В. Захаренко, В. В. Красных, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаева // Язык, сознание, коммуникация : сб. ст. / Филология ; ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М., 1997. – Вып. 1. – С. 82–103.

4. Романовская, А. А. Классические античные символы и их семантико-прагматические функции в современном художественном тексте : дис. на ... д. филол. наук : 10.02.19 / А. А. Романовская. – Минск, 2015. – 337 л.

СЕМАНТИКА-СТЫЛИСТИЧНЫЕ ФУНКЦИИ УЛАСНЫХ ИМЕН У АПОВЕСЦІ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА “ДЗІКАЕ ПАЛЯВАННЕ КАРАЛЯ СТАХА”

Асташчанка А.В.,

студэнтка ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Ключавыя словы. Уласнае імя, літаратурная анамастыка, анамастыка, антрапанімія, антрапонім.

Keywords. Proper name, literary onomastics, onomastics, anthroponymy, anthroponym.

Уладзімір Караткевіч – адзін з найбольш яркіх пісьменнікаў ХХ стагоддзя. Яго творы спалучаюць у сабе высокую мастацкую культуру, гуманістычную накіраванасць, патрыятычнасць і рамантызм. Майстар гістарычнага рамана, ён стварыў аповесці “Чорны замак Альшанскі”, “Дзікае паляванне караля Стаха”, “Хрыстос прызямліўся ў Гародні”, “Цыганскі кароль”, “Сівая легенда”, “Ладдзя распачы” і інш., любімыя чытачом і перакладзеныя на дзясяткі моў свету.

Актualьнасць тэмы артыкула абумоўлена тым, што літаратурная спадчына Уладзіміра Караткевіча (у тым ліку і мова твораў) з’яўляецца неад’емным складнікам нацыянальнай беларускай культуры, таму аналіз антрапанімнай сістэмы твораў пісьменніка дазваляе выявіць адметнасць светаўспрымання, менталітэту, характару беларусаў. *Мэта* даследавання – выяўленне семантыка-стылістычных функцый антрапанімаў у аповесці Уладзіміра Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі імёны галоўных герояў аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха” Уладзіміра Караткевіча, выяўленыя намі шляхам суцэльнай выбаркі. Метадамі даследавання выступілі аналітычны, культурна-гістарычны і метады супастаўлення.

Вынікі і іх абмеркаванне. Дзеянне аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха” адбываецца ў канцы ХІХ стагоддзя, таму рэальна існуючыя гістарычныя асобы падабраны аўтарам у адпаведнасці з часам.

Надзея Яноўская – галоўная гераіня аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”. Яна гаспадыня Балотных Ялін, сямейнага маёнтка Яноўскіх. У творы яе імя выкарыстана ў наступных формах: *Надзея Яноўская, пані Яноўская, пані Надзея, Яноўская, Надзея Раманаўна, Надзеечка, Надзейка.*

Разгледзім асобна кожнае найменне.

1) *Яноўская* і *Надзея Яноўская* – найменні, якія выконваюць намінацыйную функцыю, выдзяляюць персанаж з шэрагу іншых. Менавіта так яна сама сябе прадстаўляе пры першай сустрэчы з Андрэем Беларэцкім (і чытачом): “...Калі тая самая ахмістрыня з

падціснутымі вуснамі прынесла нам вячэру і пакінула нас адных, я [Андрэй Беларэцкі] спытаў, з кім я размаўляю.

– Я гаспадыня Балотных Ялін. Надзея Яноўская ” [2, с. 30].

Прозвішчам называе аўтар гераіню пры апісанні падзей: “...Вельмі сціплюю вячэру ўзялі са стала. Мы засталіся ў крэслах перад камінам. Яноўская азірнула на чорныя вокны, за якімі шумелі і церліся аб шыбы вялізныя дрэвы” [2, с. 38].

2) *Надзея Раманаўна* – зварот па імені і імені па бацьку, звычайны ў зносінах з малазнаёмымі людзьмі. Пры яго выкарыстанні выказваецца стрыманае нейтральнае стаўленне да суразмоўцы [3]:

– Чуеце?

Я прыслухаўся. У мяне тонкі слых, але толькі праз хвіліну я пачуў тое, што чула яна. Недзе ў калідоры, злева ад нас, трашчаў пад нечымі крокамі паркет. Хтосьці ішоў доўгімі бясконцымі пераходамі, і крокі то заціхалі, то з’яўляліся зноў.

– Чуеце? Топ-топ-топ...

– *Надзея Раманаўна*, што з вамі, што такое?! [2, с. 48].

3) *Пані Яноўская* і *пані Надзея* – антрапонімы, якія выконваюць сацыяльную і культурна-гістарычную функцыі. Дзякуючы слову *пані* становіцца зразумелым грамадскае становішча гераіні і яе шляхецкае паходжанне. Выкарыстаннем такога звароту падкрэсліваецца паважлівае стаўленне і сімпатыя: “Я [Андрэй Беларэцкі] змаўчаў. І толькі пасля, калі яна відавочна супакоілася, сказаў:

– Прабачце, калі я вас уразіў, *пані Яноўская*. Я адразу зрабіўся вам непрыемным. Калі вы хочаце, каб я ад вас паехаў? Мне здаецца, лепей зараз” [2, с. 33].

4) Памяншальна-ласкальныя формы імені *Надзея* – *Надзеечка*, *Надзейка* – выкарыстоўваюць, характарызуючы сяброўскія неафіцыйныя зносіны, выказваючы ласкавае стаўленне да суразмоўцы. Яны ўжываюцца пераважна ў неафіцыйных сітуацыях, адрасуюцца знаёмым людзям аднаго з суразмоўцам узросту або малодшага [3]. Да *Надзеі Яноўскай* так звяртаўся толькі *Грынь Дубатоўк*, яе дзядзька:

– Ну, *Надзейка*, і нарэшце вось яшчэ апошняе. Доўга я [*Грынь Дубатоўк*] думаў, ці падараваць гэта, але карыстацца чужым дабрэм не прывык. Гэта тваё, а сярод гэтых тваіх партрэтаў няма аднаго. Не павінен шэраг продкаў перарывацца. Ты сама ведаеш, бо ты старажытнага амаль ва ўсёй губерні роду [2, с. 87].

Такім чынам, антрапонім *Надзея Яноўская* выконвае ўсе віды функцый антрапоніма: намінацыйную (*Надзея Яноўская*, *Яноўская*, *Надзея Раманаўна*), сацыяльную (*пані Яноўская*, *пані Надзея*, *Надзея Раманаўна*, *Надзеечка*, *Надзейка*) і культурна-гістарычную (*пані Яноўская*, *пані Надзея*).

Андрэй Беларэцкі – галоўны мужчынскі вобраз у творы.

Прозвішча *Беларэцкі* мае шляхецкае паходжанне: пераважная большасць носьбітаў такога прозвішча належала да польскай шляхты. Носьбіты прозвішча маглі з’яўляцца нашчадкамі старажытнага рускага княжацкага ці баярскага роду. Але ў абодвух выпадках прозвішча паказвае, у асноўным, на мясцовасць, дзе жылі далёкія продкі чалавека, ці населены пункт, адкуль, па легендах, пачынаецца гэты род. У летапісных даведках, якія дайшлі да нашых дзён, носьбіты прозвішча адносіліся да саслоўя арыстакратыі з рускага тульскага мяшчанства ў XVI-XVII стагоддзях [4]. Выбар аўтарам прозвішча *Беларэцкі* невыпадковы: праз гэты антрапонім падкрэсліваецца сацыяльны статус героя ў творы.

Імя *Андрэй* у перакладзе са старажытнагрэчаскай мовы азначае ‘мужны’, ‘адважны’ [5]. Роля і характарыстыка *Беларэцкага* ў творы адпавядае яго імені: ён выратаваў *Надзею*, пазбавіўшы яе чакання смяротнай расправы.

Андрэй Беларэцкі – вучоны-фалькларыст, які выпадкова аказаўся ў *Балотных Ялінах*. Яго імя ў творы гучыць у наступных формах: *Андрэй Беларэцкі*, *пан Беларэцкі*, *пан Андрэй*, *Беларэцкі*, *Андрус*, *Андрэй*. Разгледзім сказанае ў кантэксце:

1) Антрапонім *Андрэй Беларэцкі* з нейтральнай афарбоўкай выключна намінацыйны. Калі герой трапляе ў сітуацыі, дзе яму трэба знаёміцца з кім-небудзь, аўтар выкарыстоўвае поўную форму імені:

– Я вас бачыла, – зноў паўтарыла яна [*Надзея*]. – Але хто вы! Я не ведаю вас.

– Мяне завуць *Андрэй Беларэцкі*, *пані*. Я вучоны-фалькларыст [2, с. 31].

2) Пры звароце *пан Беларэцкі* і *пан Андрэй* падкрэсліваецца сацыяльны статус Беларэцкага, антрапонім выконвае культурна-гістарычную функцыю, бо такі зварот мог выкарыстоўвацца на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIX стагоддзя. Як вядома, зварот *пан* прыйшоў у Беларусь з Польшчы і набыў даволі шырокае распаўсюджанне: так звярталіся адзін да аднаго прадстаўнікі шляхты і незнаёмыя людзі [6]. Прыклад з аповесці:

Перарывістым голасам яна [Надзея] сказала:

– I вы... I вы таксама... Нашто вы мяне мучыце, нашто мяне ўсе...

– Гаспадыня, пані. Дальбог, я не думаў, я не ведаю... Глядзіце, вось пасведчанне ад акадэміі, вось ліст губернатара. Я ніколі не быў тут. Даруйце, даруйце мне, калі я вас чымсьці балюча закрануў.

– Нічога, — сказала яна. – Нічога, супакойцеся, пан Беларэцкі. Гэта так... [2, с. 47].

3) *Андрусь* – размоўная форма імені Андрэй. Так звяртаюцца да знаёмага, блізкага чалавека або да таго, хто малодшы за гаворачага. У творы да Андрэя Беларэцкага формай *Андрусь* звяртаецца Грынь Дубатоўк, які амаль па-бацькоўску задае пытанне, выказваючы сваю сімпатыю і дабрыню да Беларэцкага:

Калі я [Беларэцкі] ішоў адтуль, Дубатоўк затрымаў мяне на ганку:

– Каня табе даць, Андрусь? [2, с. 95].

Такім чынам, антрапонім *Андрэй Беларэцкі* выконвае ўсе віды функцый антрапоніма: намінатыўную (*Андрэй Беларэцкі*), сацыяльную (*пан Беларэцкі, пан Андрэй, Андрусь*) і культурна-гістарычную (*пан Беларэцкі, пан Андрэй*).

Заклучэнне. Аналіз антрапонімаў, выкарыстаных Уладзімірам Караткевічам у аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”, дазволіў выдзеліць некалькі семантыка-стылістычных функцый найменняў у даследаваным творы: намінатыўная, сацыяльная, культурна-гістарычная. Уласныя імёны і іх формы дапамагаюць пісьменніку паказаць становішча герояў у творы, іх гістарычную ролю, прыналежнасць да пэўнай нацыянальнасці. Прааналізаваныя найменні выяўляюць нацыянальную ідэнтычнасць беларусаў, нясуць у сабе лінгвакраіназнаўчую інфармацыю.

1. Рогалев, А.Ф. Имя и образ. Художественная функция имен собственных в литературных произведениях и сказках / А.Ф. Рогалев. – Гомель : Барк, 2007. – 223 с.

2. Караткевіч, У.С. Дзікае паляванне караля Стаха / У.С. Караткевіч. – 2-е выд. – Мінск : Папуры, 2019. – 304 с.

3. Обращение в русском речевом этикете. Вікіпедыя. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Обращение_в_русском_речевом_этикете#Именные_обращения. – Дата доступу: 06.09.2021.

4. Фамилии крепостных. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://esoterics.wikireading.ru/71672>. – Дата доступу: 07.09.2021.

5. Значение имени Андрей. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://kakzovut.ru/names/andrey.html>. – Дата доступу: 09.09.2021.

6. Пан (обращение). Вікіпедыя. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Пан>. – Дата доступу: 08.09.2021.

НАЗВЫ З’ЯЎ ПРЫРОДЫ З КРАІНАЗНАЎЧАЙ СЕМАНТЫКАЙ У МОВЕ ЛЕГЕНД І ПАДАННЯЎ БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ

Бабаедаў Д.С.,

*студэнт ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы. Краіназнаўчы, легенда, нацыянальна-культурны, паданне, прыродная з’ява.

Keywords. Covenant, legend, national-cultural, legend, natural phenomenon.

Сярод шматлікіх жанраў вусна-паэтычнай творчасці беларускага народа легенды і паданні займаюць даволі значнае месца. Сярод фальклорных эпічных жанраў яны вызначаюцца сваім адметным характарам. У сваім змесце легенды і паданні адлюстроўваюць асаблівасці жыцця нашых продкаў у мінулыя часы, іх традыцыі, звычаі і вераванні, спецыфіку працоўнай дзейнасці і заняткаў і ў цэлым нацыянальныя духоўныя арыенціры беларусаў як самастойнай этнічнай супольнасці.